

Lőrincze Lajos az Anyanyelvi Konferencia élén

Amikor Lőrincze Lajosnak az Anyanyelvi Konferencia élén betöltött szerepére emlékezem, nem tudom megkerülni a személyes történeteket és emlékeket. Mint szinte mindenki, mint az egész ország, a későbbi jó barát nevét és munkásságát én a Magyar Rádióból, nevezetesen az 1952 őszén indult *Édes anyanyelvünk* című műsorból ismertem meg. A budapesti Piarista Gimnázium negyedik osztályos diákja voltam akkor, és szinte meglepetésszerűen érintett meg, amikor egyszer a rádióból nem Joszif Visszarionovics Sztálin és Rákosi Mátyás dicsőítését hallottam meg a műsorkereső gomb forгатása nyomán, hanem Lőrincze tanár úr feledhetetlenné vált dunántúliasi hanglejtésén egy előadást, amely anyanyelvünk, ahogy Lőrincze Lajos nem minden ünnepélyesség nélkül mondotta volt: „édes anyanyelvünk” szépségéről tett vallomását, és szabatos használatára figyelmeztetett. Ez a negyed óra (vagy félóra) nagyon kicsiny, de nagyon örvendetes „oázis” volt abban a szellemi sivatagban, amelyet a rádió műsorai kínáltak akkoriban, legalábbis a Sztálin és Rákosi „történelmi érdemeire” kevésbé fogékony hallgató számára.

Szeretnék egy rövid passzust felidézni Lőrincze tanár úr egy akkoriban szélesebb körben is elhíresült (mert igen időszerű igényeket megemlítő) rádióelőadásából. Ennek címe: *Miért kell jól ismerni anyanyelvünket?* volt. „Mostanában – olvasom most, évtizedekkel később a rádióelőadás szövegét – sokat beszélünk, vitatkozunk az általános műveltség fogalmáról. Mit kell tudnia az emberiség múltjából, eddig felhalmozott kulturális értékeiből, mit kell ismernie korunk óriási vívmányaiából annak, aki művelt embernek akar számítani? Azt hiszem, arról, hogy mi tartozik bele az általános műveltség fogalmába, sokat lehet és kell még vitatkozni. Az azonban aligha kétséges, hogy anyanyelvünk igazi ismerete, szóban és írásban való helyes használata műveltségünknek legfontosabb része, legelső feltétele. Nem igazán művelt ember az – beszéljen bár jól-rosszul több nyelven is –, aki anyanyelvét nem ismeri eléggé, nem tudja jól használni. Persze az anyanyelv igazi, alapos megismeréséhez idő, türelem, kitartó munka kell. De megéri a fáradságot!”

Személyes hangot ígértem az imént, és valóban nehéz elnémítanom a személyesebb hangot, ha Lőrincze Lajosról, egyéniségéről és munkájáról szólhatok. Nehéz, mert több évtized közös küzdelmei, gondjai és reményei kötöttek össze vele: az anyanyelvi mozgalom munkájában, amelyet valamikor Illyés Gyula és Bárczi Géza álmódott meg, de amelybe Lőrincze Lajos öntött vért – nemegyszer mintha a saját vérét –, hogy felnövekedjék, működőképes és hatékony legyen. Ültem vele együtt, igen sokszor, az Anyanyelvi Konferencia védnökségének, később elnökségének vagy a Nyelvünk és Kultúránk szerkesztőségének ülésein, utaztam vele Kecskemétre, Sárospatakra, Zágonba, Kolozsvárra, és nem egyszer ott ültem a Kútvolgyi úti kórházban betegágya mellett, hogy elmondjam neki: várjuk, visszavárjuk, hiszen munkánknak, lassan szűrt szóval, mindig ő adott biztató

lendületet. Végül is nem tért vissza közénk, nekünk kellett hozzá végső búcsúra elzarándokolnunk. Csak emléke, tanítása és szellemi öröksége maradt velünk.

Az anyanyelvi mozgalom valóban az ő szívós és bölcs egyéniségének köszönhetően nöhetett fel a magyar összefogás határokra nem ismerő egyetemes intézményévé. Pedig sokszor a kettős gyanakvás, a kettős bizalmatlanság szirtjei között kellett hajózni: meg tudta védeni a mozgalmat a kommunista hatalommal szemben, és bizalmat tudott kelteni a politikai emigráció köreiből. Egyéniségének és munkájának eleve hiteles volt, elvégre lehetséges-e hitelesebb tudósegénység annál, aki egész életét anyanyelvünk gondozásának és védelmének szentelte? És lehet-e hitelesebb annak a szavánál, akinek hangját a rádióból Sepsiszentgyörgytől Galántáig és Ungvártól Alsólendváiig ismerte egy egész nép, egy egész ország: nem a mappa, hanem a lélek szerint való.

Az, hogy a magyar világban úgy volt otthon, mint igen kevesen, az az Anyanyelvi Konferenciánál vállalt küldetésének következménye volt. Lőrincze Lajosnak nemcsak a hangját, nemcsak a dunántúli szülőföld dallamát mindvégig megőrző hanglejtését ismerték széles körben, hanem a személyét is: baráti figyelmességét, ellentéteket áthidaló diplomáciai készségét, engesztelő szeretetét, amely az evangéliumi szellemiséget képviselte egy olyan világban, amelyet máskülönben a politikai akarat tartott hatalmában, és ez az akarat nem ismerte a szeretetet, csupán az érdeket. Ahogy mindez azóta is tapasztalható.

Lőrincze Lajos az anyanyelvi mozgalom vezető egyéniségeként sok száz vagy sok ezer magyar tudóst, tanárt, lelkészt, írórt ismert meg szerte a nagyvilágban. Mindenütt képviselni tudta az anyanyelvi kultúra védelmének ügyét, a nemzeti szolidaritást, azt a „magyar–magyar” párbeszédet, amely nemcsak a földrajzilag szétszóródott és politikailag megosztott magyarság önmagára eszmélésének volt a kerete, hanem új „beszédmódot” is kezdeményezett. „Beszédmódot”, amelynek az egymás iránt tanúsított figyelem és türelmesség szabta meg a törvényeit: olyan készségek és tulajdonságok, amelyek a demokrácia értékvilágához kötődnek, és így a magyarságnak egy negyed évszázaddal ezelőtt bekövetkezett történelmi sorsfordulatát készítették elő. Azt is mondhatnám, hogy a most szóba hozott történelmi sorsfordulat reményében annak idején sokaknak ki kellett járnia a „demokrácia iskoláját”. Ennek az „iskolának” volt egyik szelíd és hatékony professzora Lőrincze Lajos.

Tudós mesterünk figyelmét és türelmességét az a ragaszkodás alapozta meg, amelyet anyanyelvünk és az ezt fenntartó emberi közösség iránt érzett. Ettől kapott erőt a nyelvvédelem és – gondozás köznapi munkájában, mondhatnám így is: emberi tartást és morált. Hivatást, amely sohasem hivalkodó, de mindig teherbíró és kitartó: öntudata és méltósága van, ezért lehet csendes, sőt alázatos. Ahogy Kosztolányi mondotta volt annak idején *Lenni vagy nem lenni* című vallo-másos írásában, amelynek szavait Lőrincze Lajos egy régebbi interjúban mottóként használta fel: „Azt a lelket és nyelvet, melyet rövid időre örökbe kaptunk, új szellemmel fényezve, csorbíthatatlanul át kell adnunk utódainknak: ez a küldetésünk – áldjon vagy verjen sors keze –: ez a mi küldetésünk. Kissé lehajtani a fejet. De a szívet, azt föl, föl barátaim!”

Pomogáts Béla

Széchenyi-díjas irodalomtörténész
Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaság